

Marta Abuzarowa

Фразеологічний елемент у перекладацькій практиці (на прикладі польської та української мов)

У перекладацькій практиці особлива увага присвячується перекладу фразеологізмів, оскільки цей шар лексики чи не найкраще виражає національну специфіку мови й нерідко створює труднощі для перекладача. Фразеологізм – це закорінене й усталене в даній культурі сполучення слів, значення якого не є рівнозначне сумі значень його окремих компонентів. Фразеологізми не перекладаються «слово в слово», невмотивоване значення компонентів не впливає на цілісне значення фразеологізму, що породжує значні труднощі при перекладі. Про вільне володіння мовою можемо говорити лише тоді, коли особа має не тільки великий словниковий запас, а й великий запас фразеологічних одиниць, саме тому фразеологічний елемент становить важливу частину перекладацької практики і свідчить про рівень компетенцій перекладача.

З одного боку, переклад фразеологізмів у межах слов'янських мов полегшує процес пошуку відповідника в мові перекладу (мова-об'єкт) з огляду на спільні риси слов'ян, територіальну і ментальну схожість, історичні й культурні зв'язки слов'янських народів, а також належність до однієї гілки індоєвропейської родини мов. З іншого боку, з огляду на спільні риси споріднених мов і їхнього фразеологічного фонду, з'являється ряд інших проблем. Для прикладу, перекладачеві важче диференціювати фразеологічні одиниці, які характеризуються подібністю в обох мовах і часто відрізняються лише одним компонентом, граматичним оформленням, відмінностями на синтаксичному рівні (особливі труднощі виникають із прийменниковими конструкціями):

пол. *brać pod uwagę* – укр. брати до уваги, пол. *zakochać się od pierwszego spojrzenia* – укр. закохатися з першого погляду; пол. *być w siódmym niebie* – укр. бути на сьомому небі. Нерідко структурно ідентичні польські та українські фразеологізми бувають відмінні за значенням або відтінком через багатозначність однієї із одиниць, що веде до різної змістової інтерпретації: пол. *alfa i omega* може означати те саме, що й укр. альфа і омега, тобто ‘початок і кінець чого-небудь’ (напр. “Містер Бредлі, – почав розмову управитель..., – ви знаєте, що все має початок і кінець – альфу і омегу... (Бурл.)”¹), але може використовуватися також із додатковим значенням – ‘незаперечний авторитет в якійсь ділянці, чудовий знавець чогось, найважливіша особа’ (напр.: “Dziadek był dla malca alfa i omega we wszystkich dziedzinach”²). Своєю чергою, український фразеологізм альфа і омега має значення, якого не містить польський – ‘головне в чомусь, основа, зміст, сутність чогось’ (напр. “Слово – альфа і омега кожної мови”³). Крім поданих прикладів, у перекладача можуть виникнути сумніви при виявленні міжмовних фразеологізмів-омонімів, які трапляються у споріднених мовах: пол. *od ręki* – укр. від руки, пол. *błędna owca* – укр. блудна вівця – структурно фразеологізми ідентичні, проте їхнє значення різне (детальніше групу міжмовних фразеологізмів-омонімів описуємо далі). Відтак метою статті є спроба виокремлення тих явищ, на які слід звернути особливу увагу в процесі перекладу фразеологічних структур таких споріднених мов, як польська й українська.

Загальновідомо, що під час перекладу фразем з однієї мови на іншу варто користуватися двомовними словниками, які значно полегшують роботу перекладача, допомагають глибше зрозуміти і швидше засвоїти паралельні фразеологічні структури. На жаль, на даний момент польсько-українських фразеологічних словників обмаль:

1. А. Лучик, О. Антонова, І. Дубровська, Українсько-польський словник еквівалентів слова, Київ 2011.

2. М. Демський, Короткий польсько-український словник прислів’їв і приказок, Київ-Дрогобич 2013.

3. І. Кононенко, О. Співак, Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів, ред. І. Кононенко, Київ 2008 (із окре-

¹ Фразеологічний словник української мови, у 2-х кн., уклад.: В. Білоноженко та ін., Київ 1993, с. 14.

² І. Кононенко, О. Співак, Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів, ред. І. Кононенко, Київ 2008, с. 308.

³ *Ibidem*, с. 308.

мою частиною, присвяченою польсько-українським міжмовним фразеологічним омонімам).

4. Т. Космеда, О. Гоменюк, Т. Осіпова, *Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки*, Дрогобич 2017 (хоча короткий, але перший і вартий особливої уваги словник міжмовних польсько-українських фразеологізмів).

З огляду на незначну кількість двомовних польсько-українських фразеологічних словників і невеликий вміст фразеологічних одиниць, не слід обмежуватися користуванням лише двомовними словниками, у них не знайдемо всього фразеологічного багатства тієї чи іншої мови. Польсько-український перекладач змушений заглядати в одномовні фразеологічні словники польської та української мов. Детальний огляд лексикографічних праць, у яких зафіксовані польські фразеологічні звороти здійснено у статті Г. Крайчинської *Фразеологія у польських пареміологічних та лексикографічних джерелах*⁴. Серед найважливіших і найповніших фразеологічних словників польської мови виокремимо:

1. S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa 1967–1968.

2. K. Głowińska, *Popularny słownik frazeologiczny*, Warszawa 2000.

3. S. Bąba, J. Liberek, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2001.

4. P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2004.

5. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Warszawa 2005.

Огляд української фразеографії здійснений у кількох мовно-історичних розвідках⁵. Серед найпопулярніших одномовних фразеологічних словників української мови варто виділити:

1. В. Ужченко, Д. Ужченко, *Фразеологічний словник української мови*, Київ 1998.

⁴ Г. Крайчинська, *Фразеологія у польських пареміологічних та лексикографічних джерелах*, "Проблеми слов'янознавства" 2002, вип. 52, с. 168–178

⁵ Ю. Прадід, *Стан і тенденції розвитку фразеографії на сучасному етапі*, "Учен. зап. Симфероп. гос. ун-та" 1999, № 10, с. 97–103; Л. Самойлович, *Українська фразеографія XIX – початку XX ст.: дис. ... канд. філол. наук*, Дніпропетровськ 2000; Л. Мітрохіна, Ю. Прадід, *Здобутки української фразеографії*, в: *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: Зб. наук. праць, присвячених 100-річчю від дня народження С.П. Самійленка*, Запоріжжя 2006.

2. Фразеологічний словник української мови, у 2-х кн., уклад.: В. Білоноженко та ін., Київ 1993.

Фразеологічні одиниці (відповідно до широкого розуміння цього терміна – класичні ідіоми, але також порівняльні звороти, прислів'я, приказки і крилаті вислови), що будуть представлені в даній статті, були відібрані з перелічених вище лексикографічних джерел. При виборі прикладів велика увага зверталась на популярність і активність з точки зору комунікації, а також образність тієї чи іншої одиниці. При цьому більшість використаних фразеологічних одиниць були апробовані на заняттях перекладу із польськомовними студентами-філологами (на засоби фразеології як невід'ємний аспект формування компетенції студентів-іноземців доцільно звертає велику увагу мовознавець Галина Кузь⁶).

Перш ніж розглядати способи перекладу фразеологізмів, варто визначити спільні джерела фразеології обох мов (так звана генетична класифікація, що базується на групуванні фразеологічних одиниць за джерелами походження; джерела українських і польських фразеологізмів опрацьовували такі мовознавці, як Л. Булаховський, І. Білодід, Л. Скрипник та ін.⁷, Г. Курковська, С. Скорупка⁸, А. Левіцький, А. Пайдзінська⁹ та ін):

1. Грецько-латинська культура, що, безперечно, залишила виразний вплив на фразеологічний склад усіх європейських мов¹⁰. Як зазначає А. Мельничук:

Длительные и тесные связи всех европейских народов, большинство которых объединяет общность культурных традиций, религии, совместно пережитые политические и культурные события, в значительной степени сблизили все европейские народы, несмотря на своеобразие их национальных культур, языков, прежде всего в их лексике и во фразеологических оборотах, как правило, калькированных от языка к языку¹¹.

⁶ Г. Кузь, Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців засобами фразеології на різних рівнях викладання української мови, „TeKa Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych” 2010, V, s. 220–227.

⁷ Див. дет. Л. Авксент'єв, Сучасна українська мова. Фразеологія, Харків 1988, с. 53–56.

⁸ S. Skorupka, *Z zagadnień frazeologii*, w: *Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, t. 4, Warszawa 1952, s. 147–180; H. Kurkowska, S. Skorupka, *Stylistyka polska*, Warszawa 1959.

⁹ A.M. Lewicki, A. Pajdzińska, B. Rejakowa, *Z zagadnień frazeologii*, Warszawa 1987.

¹⁰ W. Doroszewski, *Rozmowy o języku*, seria II, Warszawa 1951, s. 144.

¹¹ А. Мельничук, Историческая типология славянских языков. Фонетика, словообразование, лексика и фразеология, Киев 1986, с. 260.

Основними джерелами походження фразеологізмів цієї групи є:
 – давньогрецька й давньоримська міфологія (пол. *pięta achillesowa* – укр. Ахіллесова п'ята; пол. *kości zostały rzucone* – укр. жереб кинуто; пол. *koń trojański* – укр. троянський кінь; пол. *przekroczyć Rubikon* – укр. перейти Рубікон; пол. *puszka Pandory* – укр. скринька Пандори; пол. *syzyfowa praca* – укр. сізіфова праця і под.);

– християнська традиція, особливо біблійні мотиви (пол. *niewierny Tomasz* – укр. Хома невіруючий, пол. оксиморон *żywy trup* – укр. живий труп, пол. *głos wołającego na puszczy* – укр. голос (глас) волаючого (вопіючого) в пустелі (в пустині), пол. *Sodoma i Gomora* – укр. Содом і Гоморра і багато інших;

– переклади іншомовних фразеологізмів, що зазвичай походять з літературних творів, фільмів або утворені на базі висловлювань видатних осіб (пол. *c'est la vie* – укр. се ля ві, пол. *być albo nie być (oto jest pytanie)* – укр. бути чи не бути, пол. *brzydkie kaczątko* – укр. гидке каченя і т. д.).

2. Слов'янська культура, на базі якої виникли спільнослов'янські фразеологічні одиниці:

спільні фольклорні мотиви, вірування (між іншим, слов'янська міфологія) та традиції (нерідко джерелами фразеологізмів послужили казки, легенди), спільне історичне минуле (особливо перебування двох народів в межах одного державного утворення), територіальна близькість, подібний клімат, побут, так звані переосмислені професіоналізми (зокрема ремесло, землеробство, військова справа) і, звичайно, схожа ментальність (особливо позначення якостей рис характеру людини та почуттів): пол. *obiecować gruszki na wierzbie* – укр. (що) грушки на вербі (ростуть), пол. *odpukać w niemalowane drzewo* – укр. постукати по дереву, пол. *wodzić za nos* – укр. водити за ніс, пол. *serce się ściska/kraje* – укр. серце стискається/крається, пол. *łamać głowę* – укр. сушити голову, пол. *robić z igły widły* – укр. робити з мухи слона, пол. *nie złapie pies zająca jak za dwoma goni* – укр. за двома зайцями поженешся – жодного не впіймаєш.

Серед відомих польських та українських досліджень, присвячених перекладу фразеологічних одиниць, можна назвати праці М. Басая¹²,

¹² M. Basaj, *Ekwiwalencja tłumaczeń frazeologizmów (na przykładzie języka czeskiego i polskiego)*, w: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, red. M. Basaj, D. Rytel, Wrocław 1982, s. 157–165.

С. Бомби¹³, Б. Реякової¹⁴, А. Кравчук¹⁵, Т. Космеди¹⁶, проте на площині перекладу саме польсько-українських фразеологізмів є ще багато прогалин, які спробуємо заповнювати подібними статтями.

Аналізуючи специфіку перекладу польських фразеологічних одиниць українською мовою (і навпаки), можна виокремити такі групи:

I. Фразеологізми, що мають відповідники в українській мові і не викликають значних труднощів при передачі українською мовою, виокремлюючи такі підгрупи:

1. повні структурно семантичні відповідники – за лексичним складом і значенням ідентичні в українській та польській мовах: пол. *patrzeć przez różowe okulary* – укр. дивитися крізь рожеві окуляри, пол. *rzucić słowa na wiatr* – укр. кидати слова на вітер, пол. *kupować kota w worku* – укр. купувати kota в мішку, пол. *jak na dłoni* – укр. як на долоні, пол. прислів'я *nie taki diabeł straszny, jak go malują* – укр. не такий чорт страшний, як його малюють (здебільшого це фразеологізми, що використовуються у побутовому мовленні; вони ідентичні в обох мовах з огляду на територіальну і ментальну близькість двох народів). Цілий ряд фразеологізмів, джерелом яких є Біблія і християнська традиція, співпадають як за складом і послідовністю своїх компонентів, так і за значенням: пол. *manna z nieba* – укр. манна з неба, пол. *biedny jak mysz kościelna* – укр. бідний як церковна миша. Як зазначалось вище, до цієї групи входить низка фразеологізмів, утворених на базі міфології, спільних фольклорних мотивів, історії, подібної ментальності, клімату, традицій тощо;

2. часткові відповідники з подібним (інколи майже ідентичним) лексичним складом та тотожною семантикою: пол. *być w siódmym niebie*

¹³ Кілька досліджень: S. Bąba, *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Poznań 1989; S. Bąba, J. Liberek, *Zmiany znaczeń frazeologizmów*, w: *Język a współczesne społeczeństwo polskie. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia 75. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (9 i 10 listopada 1993 r.)*, red. Z. Zagórski, Poznań 1994, s. 9–18.

¹⁴ B. Rejakowa, *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych na materiale języka polskiego i słowackiego*, Lublin 1994.

¹⁵ Кілька статей: А. Кравчук, Антична й біблійна ономастична фразеологія польської та української мов: контрастивний аспект, „*Slavia Orientalis*” 1999, t. XLVIII, №2, с. 239–253; А. Кравчук, Омонімія у сфері польсько-української ономастичної фразеології, в: *Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича*, t. 1, Львів 1998, с. 357–362.

¹⁶ Т. Космеда, Т. Осіпова, М. Четирба, Л. Малецький, О. Ерделі, *Українська фразеологія: теорія, вправи, тексти, словник (для студентів української філології)*, Познань 2011.

– укр. бути на сьомому небі, пол. *zakochać się od pierwszego spojrzenia* – укр. закохатися з першого погляду, пол. *gra nie warta świeczki* – укр. гра не варта свічок (або для такої забави шкода й світла світити) та багато інших. У двох перших прикладах різниці між польським та українським фразеологізмом полягають тільки у використанні применникових конструкцій, що може спричинити помилкову заміну применника і призвести до порушення синтаксичної форми. Тому на применникові конструкції у фразеологізмах слід звертати особливу увагу, намагаючись запам'ятати їхнє правильне використання;

3. третю підгрупу становлять семантично однакові фрази, що мають різну структуру: а) пол. *pluć sobie w brodę* – укр. кусати лікті, пол. *jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie* – укр. як гукнеш, так і відгукнеться, пол. *rzucić kłody pod nogi* – укр. вставляти палиці в колеса і багато інших.

У цій групі не виникає особливих труднощів з перекладом фразеологізмів, оскільки можна використати найлегший, найпоширеніший і, на нашу думку, найкращий спосіб – передати фразеологізм фразеологізмом.

II. Друга група – це фразеологічні структури, що не мають відповідників в українській мові: пол. *buć q i e* – укр. «бути вискочкою, робити на показ, бути надмірно правильним», пол. *mieć ręce i nogi* – «мати сенс, бути доцільним», наприклад так можна сказати про стан наукової праці, якщо вона «має руки і ноги», то значить вже близька до завершення; пол. *mieć charakter w nogach* – укр. «жартівливо про особу, яка краще втече, ніж наражатиметься на небезпеку» (напр.: *Co się dziwisz, że uciekł. Wszyscy wiedzą, że ma charakter w nogach*). У випадку відсутності фразеологічного відповідника у мові-об'єкті, перекладач повинен запропонувати свою пропозицію фразеологічного відповідника або застосувати метод лексичної експансії, тобто пояснювальний, описовий переклад, який дозволить найбільш повно розкрити зміст фразеологізму. Вважаємо, що при перекладі фразеологічних одиниць, яким бракує адекватного перекладного відповідника у мові-об'єкті, варто дуже обережно і обмежено використовувати такі методи, як транскрипція чи запозичення-кальки. Ці методи можемо, для прикладу, широко використовувати при перекладі термінів, яких немає в мові перекладу, але переклад фразеологізмів методом транскрипції чи калькування зазвичай буде мало зрозумілим або й зовсім неправильним.

В обох групах існують фразеологічні одиниці, на які перекладач повинен звернути особливу увагу:

1. фразеологізми, що характеризуються багатозначністю: пол. *mieć dobrze w głowie* може означати укр. ‘бути розсудливим, розумним’ і в цьому контексті можна дібрати такі українські фразеологічні відповідники як укр. мати голову на плечах, мати всі клепки в голові, мати олію в голові, мати тям у голові та под., але також польський фразеологізм *mieć dobrze w głowie* може мати значення ‘бути під впливом алкоголю’, тоді відповідниками будуть такі евфемізовані сполуки, як укр. лизнути скляного бога, дати гарту (до речі, також має кілька значень), зачмелити голову, плести кренделі ногами, горло прополоскати та багато інших; ще один приклад пол. *otwierać usta* – може означати ‘починати говорити’ – укр. відповідник відкривати рота, в іншому контексті означатиме ‘дивуватися, виявляти захоплення, слухаючи когось або роздивляючись щось’ – укр. роззявляти рота;

2. на особливу увагу і пильність перекладача заслуговують національні фразеологічні одиниці (реалії), особливо важкі для розуміння іноземців: пол. *Anglik z Kołomyi* – у тексті перекладач повинен виявити, що це фразеологізм (дослівний переклад методом калькування «англієць з Коломиї» без додаткового пояснення/коментаря може бути помилковим і спотворити значення висловлювання в тексті) і подати додатковий опис ‘хтось, хто на показ вдає, що чудово знає англійську мову, вимовляє або записує польські слова чи словосполучення як іншомовні)¹⁷, у широкому розумінні ‘мешканець провінції, який вдає світську людину’. Ще один приклад: пол. *bredzić jak Piekarski na mękach* (походження: Міхал П’єкарський був сандомирським зем’янином, який напав на Зигмунда III, за що його покарали на смерть, а перед смертю піддали жорстоким тортурам) – ‘говорити безглуздо’ – в українській мові існує чимало відповідників укр. *городити теревені, (дурниці), гнути всячину, плести (верзти) нісенітниці (небилиці), смаленого дуба плести (правити), плести харки-макогоненки, наплести сім мішків (кіп, лантухів, три мішки) гречаної вовни, наговорити на вербі груші, гнати химери, харамани плести (гнути), химині кури розводити і багато інших, однак самого відповідника може не вистачати, тому, якщо цього вимагає контекст, у примітках варто подати коротку історію походження фразеологізму. До пояснення етимології фразеологізмів можна вдатися, перекладаючи такі одиниці, які відображають специфіку національних свят, звичаїв і традицій: пол. *rogal świętomarciński* (можна також зарахувати до групи регіональних фразеологізмів, на*

¹⁷ J. Miodek, *Rozmyślajcie nad mową!*, Warszawa 1999, s. 74.

які звертатимемо увагу далі) – укр. ‘святомарцінський рогалик’ – при послідовному перекладі без пояснення походження фразеологічної назви не обійдеться – ‘традиційний познанський рогалик, начинений масою з білого маку і мигдалю, що випікається в Познані й околицях 11 листопада – на честь Дня святого Мартина’. В українській мові також існує чимало фразеологізмів, значення яких варто розкривати саме через їхнє походження: фраземи давати гарбуза або ставати на рушник пов’язані із весільним обрядом, пропав, як швед під Полтавою – з історичною подією – Полтавською битвою, що закінчилася поразкою шведів. Як бачимо, фразеологізми-реалії часто містять у своїй структурі ономастичні компоненти, які також ускладнюють роботу перекладача. Щодо відтворення семантико-стилістичних функцій реалій при перекладі мовознавці пропонують різноманітні способи: транскрипція (транслітерація), гіперонімічне перейменування, дескриптивна перифраза, комбінована реномінація, калькування, транспозиція на конотативному рівні, уподібнення, контекстуальне розтлумачення, ситуативний відповідник, перекладацький коментар¹⁸. Вважаємо, що найкращою перекладацькою стратегією для передачі фразеологізмів-реалій з метою збереження їхнього колориту і національно-культурних аспектів є контекстуальне розтлумачення, описовий переклад або послідовний переклад з обов’язковим невеликим коментарем перекладача;

3. ще одну подібну до попередньої групу фразеологізмів, що створюють труднощі для перекладача, становлять регіональні фразеологізми. Часто проблеми з дефініцією регіональних фразеологізмів виникають не лише в іноземців, а й у самих носіїв мови. Явище помилкового розуміння та неправильного вживання фразеологізмів носіями мови на прикладі говірки мешканців м. Познань описує Марта Колодзейчик і наводить низку популярних усталених регіональних зворотів, що завдають труднощів корінним жителям міста Познань¹⁹. Наведемо декілька прикладів: фразеологізм, що сформувався під впливом німецької мови, *szneka z glancem* (*szneka* від нім. *Schnecke* і нім. *Glanz* – ‘drożdżówka z lukrem’), з огляду на відсутність відповідного фразеологічного звороту в українській мові

¹⁸ Див. дет. Р. Зорівчак, Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози), Львів 1989; Р. Зорівчак, Український художній переклад як націотворчий чинник, у: Вісник Львівського університету ім. Івана Франка: збірник наукових праць, Серія іноземні мови, вип. 12, Львів 2005, с. 8–23.

¹⁹ М. Kołodziejczyk, „Kwartalnik Językoznawczy” 2010/1, s. 12–25 [e-wydanie].

необхідно використати описовий переклад ‘дріжджова булочка, покрита цукровою глазур’ю’; регіоналізм *na szagę* означає пол. *na skróty* – укр. зрізати дорогу, йти навпростець; ще один популярний приклад познанської говірки, розуміння якого створює труднощі для корінних познанян: *dostać wilka* – ‘*siedzieć na zimnym i zachorować/przeziębic się*’ – укр. ‘сидіти на холодному і захворіти/простудитися’²⁰. Подібно як у випадку з фразеологізмами-реаліями перекладач нерідко змушений вдатися до описового перекладу або перекладацького коментаря;

4. Особливо “небезпечною” для перекладачів є група так званих «псевдодрузів перекладача» – міжмовних фразеологізмів-омонімів з оманливою зовнішньою формою (однаковою або подібною структурою), але різним значенням, наприклад:

– пол. *od ręki* означає ‘відразу’ – укр. від руки значить ‘ручним способом’ (наприклад, написаний від руки аркуш);

– пол. *biały kruk* позначає ‘рідкісний екземпляр книжки, публікації’, натомість укр. біла ворона позначає ‘особу, несхожу на інших’. Хоча конотації назви кольору у польській та українській мовах подібні – *biały*/білий, тобто ‘рідкісний’, проте значення фразеологізмів відрізняються;

– пол. *niebieski ptak* – ‘нерозсудлива, невідповідальна людина, що немає відповідного заняття, живе за рахунок інших, дармоїд’, укр. відповідник вітер в голові; натомість укр. фразеологізм синій птах – ‘символ щастя, ідеалу; те, що втілює для кого-небудь найзаповітніші мрії, прагнення’;

– дефініція пол. фразеологізму *błędna owca* не збігається із значенням укр. фразеологізму блудна вівця, як це може видаватися на перший погляд. Значення пол. *błędna owca* – ‘задумана або одурманена людина; людина, що блукає без мети’, укр. блудна вівця – ‘людина, яка збилася з правильного життєвого шляху; людина, яка зірвала стосунки з тим середовищем, до якого раніше належала’, цьому українському фразеологізмові відповідатиме пол. *zbląkana owca* (хоча пол. *błędna owca* і *zbląkana owca* часто невинуватено ототожнюють);

– пол. *dać dęba* означає ‘втекти’, а укр. дати дуба – 1. Померти або загинути; 2. Припинити своє існування;

– пол. *złota rączka* ‘хтось кмітливий, спритний у роботі; той, хто вміє все зробити, відремонтувати’; рідкісне укр. золота ручка – ‘зłodійка’²¹.

²⁰ *Ibidem*, с. 12–25.

²¹ Г. Чуба, Міжмовна омонімія як джерело помилок при вивченні української мови, в: Теорія і практика викладання української мови як іноземної, Випуск 11, Львів 2015, с. 90–96.

Як бачимо, “фразеологія є тим мовним пластом, у якому найглибше закодований менталітет народу, його звичаї і традиції, система моральних уявлень і ціннісних орієнтирів”²². Основне завдання перекладача – це вміння розкодувати цю інформацію, зрозуміти широкий контекст, який дозволить з’ясувати мету вживання того чи того фразеологізму і здійснити його правильний переклад. Завдання непросте, яке вимагає від перекладача великого досвіду, вільного володіння мовним багатством мови-джерела і мови-об’єкта, користування двомовними й одномовними фразеологічними словниками. Перед польськими та українськими дослідниками мови ще багато викликів: передусім – це поповнення двомовної фразеографії, а також створення практичного посібника з перекладу усталених виразів, який допомагатиме перекладачам, лінгвістам, журналістам, авторам статей та письменникам у створенні якісних текстів, збагачених фразеологічним елементом.

Bibliografia

- Basaj M., *Ekwiwalencja tłumaczeń frazeologizmów (na przykładzie języka czeskiego i polskiego)*, w: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, red. M. Basaj, D. Rytel, Wrocław 1982, s. 157–165.
- Bąba S., *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Poznań 1989.
- Bąba S., Liberek J., *Zmiany znaczeń frazeologizmów*, w: *Język a współczesne społeczeństwo polskie. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej dla uczczenia 75. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości (9 i 10 listopada 1993 r.)*, red. Z. Zagórski, Poznań 1994, s. 9–18.
- Bąba S., Liberek J., *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2001.
- Doroszewski W., *Rozmowy o języku*, seria II, Warszawa 1951.
- Głowińska K., *Popularny słownik frazeologiczny*, Warszawa 2000.
- Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A., *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, Warszawa 2005.

---

²² Т. Космеда, Т. Осіпова, Новий посібник з фразеології української мови для іноземних студентів: концептуальні засади, в: Теорія і практика викладання української мови як іноземної, 2013, Випуск 8, Львів, с. 325.

- Kołodziejczyk M., „Kwartalnik Językoznawczy” 2010/1, s. 12–25.
- Kurkowska H., Skorupka S., *Stylistyka polska*, Warszawa 1959.
- Lewicki A.M., Pajdzińska A., Rejakowa B., *Z zagadnień frazeologii*, Warszawa 1987.
- Miodek J., *Rozmyślajcie nad mową!*, Warszawa 1999.
- Müldner-Nieckowski P., *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2004.
- Rejakowa B., *Mechanizmy językowe w przekładzie związków frazeologicznych na materiale języka polskiego i słowackiego*, Lublin 1994.
- Skorupka S., *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa 1967–1968.
- Skorupka S., *Z zagadnień frazeologii*, w: *Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, t. 4, Warszawa 1952, s. 147–180.
- Авксентьев Л., *Сучасна українська мова. Фразеологія*, Харків 1988, с. 53–56.
- Демський М., *Короткий польсько-український словник прислів'їв і приказок*, Київ-Дрогобич 2013.
- Зорівчак Р., *Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози)*, Львів 1989.
- Зорівчак Р., *Український художній переклад як націотворчий чинник*, у: *Вісник Львівського університету ім. Івана Франка: збірник наукових праць, Серія іноземні мови*, вип. 12, Львів 1989, с. 8–23.
- Кононенко І., Співак О., *Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів*, ред. І. Кононенко, Київ 2008.
- Космеда Т., Гоменюк О., Осіпова Т., *Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки*, Дрогобич 2017.
- Космеда Т., Осіпова Т., *Новий посібник з фразеології української мови для іноземних студентів: концептуальні засади*, в: *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*, Випуск 8, Львів 2013, с. 324–332.
- Космеда Т., Осіпова Т., Четирба М., Малецький Л., Ерделі О., *Українська фразеологія: теорія, вправи, тексти, словник (для студентів української філології)*, Познань 2011.
- Кравчук А., *Омонімія у сфері польсько-української ономастичної фразеології*, в: *Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича*, т. 1, Львів 1998, с. 357–362.

- Кравчук А., Антична й біблійна ономастична фразеологія польської та української мов: контрастивний аспект, „Slavia Orientalis” 1999, t. XLVIII, №2, с. 239–253.
- Крайчинська Г., Фразеологія у польських пареміологічних та лексикографічних джерелах, “Проблеми слов’янознавства” 2002, вип. 52.
- Кузь Г., Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців засобами фразеології на різних рівнях викладання української мови, „TeKa Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych” 2010, V, s. 220–227.
- Лучик А., Антонова О., Дубровська І., Українсько-польський словник еквівалентів слова, Київ 2011.
- Мельничук А., Историческая типология славянских языков. Фонетика, словообразование, лексика и фразеология, Киев 1986.
- Мітрохіна Л., Прадід Ю., Здобутки української фразеографії, в: Східнослов’янські мови в їх історичному розвитку: 36. наук, праць, присвячених 100-річчю від дня народження С.П. Самійленка, Запоріжжя 2006.
- Прадід Ю., Стан і тенденції розвитку фразеографії на сучасному етапі, “Учен. зап. Симфероп. гос. ун-та” 1999, № 10, с. 97–103.
- Самойлович Л., Українська фразеографія XIX – початку XX ст.: дис. ... канд. філол. наук, Дніпропетровськ 2000.
- Ужченко В., Ужченко Д., фразеологічний словник української мови, Київ 1998.
- Фразеологічний словник української мови, у 2-х кн., уклад.: В. Білоноженко та ін., Київ 1993.
- Чуба Г., Міжмовна омонімія як джерело помилок при вивченні української мови, в: Теорія і практика викладання української мови як іноземної, Випуск 11, Львів 2015, с. 90–96.

Phraseological element in the translation practice (on the example of the Polish and Ukrainian languages)

SUMMARY

The article seeks to define the difficulties of translation of phraseological expressions. The need to freely understand them in both languages is essential in order to achieve accurate and proper translation from one language into another. While phraseological expressions may present great challenges when translating from one unrelated language into another, translation of closely related languages such as polish-ukrainian ones may frequently present its own unique set of challenges. The closeness may lead a translator to assume and misinterpret the meaning of a text. As these challenges, their examples and ways to deal with them are discussed in the article, the author address the most difficult phraseological elements as: 1. The ones that carry multiple unrelated meaning. 2. National phraseologisms. 3. Regional phraseologisms. 4. And the most challenging are interlingual phraseologisms-homonyms. The translator has to be able to decipher the information coded in phraseologisms, understand the wider meaning that will explain the use of those expressions and accurately translate them.

Key words: polish-ukrainian phraseology, difficulties of translation, interlingual phraseologisms-homonyms.

O Autorce

Marta Abuzarowa – doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa kontrastywnego, adiunkt w Zakładzie Ukrainistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania badawcze: onomastyka polska i ukraińska, ukraińsko-polska interferencja językowa, metodyka nauczania języka ukraińskiego jako obcego, teoria i praktyka przekładu.

E-mail: stetsula@amu.edu.pl